

A szomorújáték felvonása: a dekrétumok

Faluban és Ungvárott megsirattuk zsidó szomszédainkat, amikor elbúcsúzni bejöttek hozzánk. Mi nem hittük, ők viszont már tudták, hogy a tehervagonok a közeli vég felé ragadják őket. Talán meg kellett volna halnunk értük: nem tudom. Ezt parancsolta volna a szeretet ó- és újszövetségi törvénye, de az életé mást sugallt, s az életösztön többnyire erősebb a felebaráti szeretetnél. Izidor bácsi, Jenka néni, pajtásom, Dávid bocsássák meg nekünk odaátról, ha nem öltünk, és nem gyilkoltattuk le magunkat.

Nem éltem meg az amerikai őslakók, az afrikai feketék, a krimi tatárok, a kalmükök, a balti nemzetek vagy az ukránok sorsát, sem a törökországi görögökét és örményekét, akik kiűzettek több ezer éves telephelyeikről, legyilkoltattak vagy földönfutókká tettek — de ismerem sorsukat forrásaimból. Azt is tudom, mert még egyetemi hallgató koromban kijegyzeteltem Miloš Krno lakat alól, a pozsonyi jogi kar professzori könyvtárából kicsent könyvet, amely az 1946—47-es párizsi béketárgyalások fődokumentumait tartalmazza Jednali jsme o mir s Mađarskem címmel, hogy a csehszlovák fél mint precedensre az egész nemzeteket likvidálni kész sztálini mintára hivatkozott, hangoztatván, hogy az ország németjeivel és magyarjaival a grúz— orosz diktátor receptje szerint kíván elbánni. (A babiloniakra és a perzsákra is hivatkozhatott volna, akik az ókor zsidóságát országukba deportálták.) A polgár Beneš, a kommunista Gottwald s a magát demokratának minősítő pártok kisebb kaliberű politikusai refrénként hangoztatták minden fórumon, hogy a szlávok ennyien és ennyien vannak, legyőzték a tengelyhatalmakat, s a Szovjetunió szlávjaival és a nagy Sztálinnal a hátuk mögött övék lesz Európa jövője. Színtiszta szláv államot akarnak gyúr-

ni országukból, s határaik közt ilyen és ilyen történelmi okokból nem tűnnek meg ~~száz~~ nem szláv népelemeket. A képlet ismerős, bár a csehszlovák nemzetpolitikai stratégiában fizikai megsemmisítésünkről nem esett szó. A pángermanizmus után pánszlávizmus, s a világ mindkettőnek itta-issza a levét.

A Kárpát-medence történelme, amíg a területnek a magyarság adott nevet, ilyen etnikai tisztogatást nem ismert. Polytak telepítések, de bel- és külföldi toborzással és vallási, felekezeti, gazdasági, politikai-önkormányzati előjogokkal a betelepítettek javára. Nem kirekesztő, hanem befogadó nemzet voltunk, mondják, s ez általában meg is felel az igazságnak, bár Trianon felől tekintve vissza, Úseinknek óvatosabban kellett volna telepítgetniük. Ezért volt olyan döbbenetes a csehek és a szlovákok eljárása velünk, magyarokkal szemben; nonfoglaló mőhőságukat csak kismemzeti imperializmusként határozhatjuk meg. Ennek a cseh politika már 1918—19-ben is bizonyosságát adta, folytatván a gyakorlatot később a felvidéki magyarság hátrányára megvalósított földreformmal, a szláv telepek sűrű láncolatának beékelésével, kárpátaljai csehesítő politikájával, az egész belső gyarmatosítással, amelyről a szlovákoknak is vannak lehangozó, szakításokra ingerlő emlékeik: mindig azzal az eszköztárral szolgálták terjeszkedésüket, amelyet az adott perc lehetővé tett nekik. Ez a kismemzeti imperializmus a második világháborúból győztesen kijött csehek és szlovákok nemzetpolitikájában lepleződött le úgy, hogy a fogalom tökéletes illusztrációjaként is szolgálhat. Tanuljunk tőlük, mondhatja, aki hasonló célokat szeretne követni.

A magát demokrataként minősítő cseh és szlovák államszmét a barna és a vörös fasizmus fertőzte meg. A magyarkérdés "végső megoldására" törekedtek, mint a náci a zsidóra. Lefor-

dították az Endlösungot: konečné riešenie, mondták szlovákul, konečné řešení, mondták csehül, és egy határig éltek is vele, ellenünk. A magyarkérdés vagonkérdés, mondta a moszkvai diktátor Gottwaldéknak, s a nyugati és a keleti csehszlovák emigráció azonos célt követett. Beneš, az agyafúrt, a politikai taktikában zseniális, de rövidlátó, a stratégiában vak cseh politikus a nagy nemzeti program támogatásáért Sztálin kezére játszotta az országot. Eltűnt innen a három millió német, a mintegy százezer magyar, de az ország vezetői az európai demokráciák nagy családjából is kitepték, s egy nálunk addig nem tapasztalt keleti, zsarnoki politikai struktúrába és egy természetellenes, utópisztikus gazdasági rendszerbe fűzték régióinkat. 1968 augusztusában döbbsent rá az ország szláv ajkú népe, hogy a nagy nyelvtestvér ölelése nem szerelletes, hanem hosszú távon halálos ölelés. A kommunista negyven év csödtömegének föloldása előbb-utóbb sikerülhet, de a seb, amelyet akkor rajtunk, a németeken és a magyarokon ejtettek, ki-kinyílik. Beheged, majd ismét fölszakad. Nem akarjuk, hogy így legyen, nem jó ez az élmény, de így lesz, nemcsak bennünk, hanem örök traumaként öbennük, mert maguknak is folyamatosan magyarázniuk kell a magyarázhatatlant.

A cseh Szudéták vidéke jórészt ma is kísértetvilág; ha az ember látja, rosszakat álmodik tőle. A magyar--szlovák lakosságcsere egész felvidéki magyar történelmi tájegységeket tett tönkre, s következményeikben a hatvan esztendeje történetek mindig élni fognak bennünk. A szlovákokban és a csehekben is, ahogy azóta rólunk, magukról, helyzetünkről, kapcsolatainkról gondolkodnak és ítélnék. Vladimír Mináč, a szlovák kommunista prózaíró fejtette ki híres esszéjében (Tu žije národ — Itt nemzet él) nemzetkarakterológiai tételét, hogy a szlovákok csöndben, alázattal kivárnak, s ha eljön az alkalmas pillanat, oda-

csapnak. Ez így igaz: 1919-től több ezer magyar, 1938 után több tízezer cseh, majd a zsidóság, 1945 után a felvidéki németység és mintegy százezer magyar volt kénytelen távozni ősei földjéről, mindig az az etnikum, amelynek kiebrudalására történelmi alkalom nyílt. Ez nem rövid lejáratú etnikai tisztogatás, ahogy manapság a világban szanaszét látjuk, ~~hogy~~ ^{hiszem} hosszútávú etnikai nagytakarítás a javából.

A beneši dekrétumok magyar vagytonokat kisajátító buzgalma egyházi ingatlanokat, iskolákat, parókiákat, sőt templomokat is sújtott, ezek egy részét reformátusságunk máig sem kapta vissza, néhány közülük már végleg tönkrement, néhány most van végképp leépülőben. A csapás, ^{mel} ~~hely~~ et iskolahálózatunkra mérték, kiheveretlen; kiművelt emberfűink országos aránya nem kielégítő, a magyar anyanyelvű oktatás ötéves szüneteltetése és pedagógusaink határon túlra kényszerítése az egész akkori iskolaköteles nemzedéket mellékvágányokra lökte, s több évtizedre volt szükségünk, hogy iskolahálózatunk az optimális szintet legalább megközelítse. A lakosságcsere indította el s az ötvenes-hatvanas évek gazdasági-társadalmi kényszerei tetőzték be a folyamatot, amely egész felvidéki magyar régiók, a Garam-mente, Nógrád és Gömör, Abauj, Zemplén és Ung, részben a Mátyusföld népes magyar településeinek elneptelenedését okozták. Olyan falvainkban, ahol 1945-ig jómódú és öntudatos magyar gazdanépeség élt, ma lelkeszeink évekig nem keresztelnek és esketnek, csak a halottak körüli szolgálatot végeztetik el. Tudok olyan Garam-menti faluról, amelynek református lakosságát a népcserével megritkították, a maradék szétszéledt vagy kihal, s a leányegyházzá sorvadó gyülekezetbe hiába jár át a szomszéd település lelkesze, mert a templomot vasárnap rendre zárva ta-

lálja, s kapuja előtt a madaraknak énekel, prédikál és imádkozik, mint Isten XIII. századi assisi szegénykéje, Szent Ferenc. A telepés szomszédok a kerítés mögül nevetik a boldogtalant. Egy gömöri falu, Zeherje népessége a türelmi rendelet után magas, büszke, barokk sisakos tornyot emelt temploma főhomlokzatába. A lakosságcserevel, a magyar gazdák vagyonának elkobzásával, a közös gazdálkodás kényszerével, a munkaerő elszívásával, a magyarországi szlovák evangélikusok és Zólyom környéki katolikusok átplántálásával oda jutott a falu, hogy gyülekezete húsz—huszonöt magára hagyott, idős emberből áll, emberi számítás szerint jövőtlenül, s büszke, a dombról messzetekintő tornya három esztendeje eget-földet rázó robajjal az utcára feküdt. Mire észrevették, hogy dőlni kezd, már nem segíthettünk rajta. Temetőnket eléri a zsidó temetők sorba, nem lesz gondozójuk, anyakönyveinket levéltárakba mentik. Házaink javarészét már rég idegenek lakják.

A folyamat a Trianon utáni cseh és részben szlovák területszerző nemzetpolitikával kezdődött, a párizsi békeszerződés előtti két év beneši dekrétumaival, majd a lakosságcserevel folytatódott. Az ország államkapitalista gazdaságpolitikája, mely nem engedte, hogy régiókban a népességet helyben tartó mezőgazdasági, kereskedelmi, ipari és szolgáltató kis- és közép-vállalkozások alakuljanak, betetőzte a kényszerű elvándorlási és lepúsztatási folyamatot. Az ímmel-ámmal induló, tökehiánytól sorvad^ózó mai vállalkozások késő jöttek, s olyanok, mint a ma ültetett diófa: unokáink fognak róluk szüretelni — ha megszületnek, és helyben maradnak, vagy a föld derűsebb vidékeiről visszatérnek.

Ez a beneši dekrétumok valószínű történelmi summázata. A részleteket és elemzéseket e könyv szakszerű tanulmányai